

LA PANDÈMIA I ELS SEUS EFECTES FERIDES I ESPERANCES ECONÒMIQUES

Guillem López-Casasnovas

Director de la *Revista Econòmica de Catalunya*

La magnitud del que hem viscut

Voldríem aixecar acta en aquest espai i en el monogràfic de la *Revista Econòmica de Catalunya* dels efectes de la crisi que hem viscut provocada per la COVID-19; aproximar el valor del que hem perdut, més enllà del que ja sabem en termes de renda i ocupació, de l'atur comptat i del que encara amaguen els ERTO; els costos ja assumits i els que encara ens esperen. I del llast dels danys col·laterals dels estralls i dels dubtes que deixa la pandèmia en aquesta nova interfície entre l'economia i la salut, fet de confinaments i desconfinaments.

Al nostre país, a més dels aspectes quantitatius, és notori que la qualitat institucional ha quedat "tocada". Pel que fa a la governança, els professionals, ara empoderats per confrontar la pandèmia, s'hauran de ressituar; també alguns economistes i experts en salut pública, així com el qüestionament que s'ha fet de certs mitjans de comunicació. Ha quedat palesa la necessitat de canvis en la gestió pública i en la manera en què s'elabora la política econòmica i sanitària del país.

Hom pot qüestionar l'oportunitat de l'exercici. No es tracta d'identificar responsabilitats, sinó d'aprendre dels errors. En el moment inicial d'incertesa no tenia lògica, certament, acceptar l'estratègia prova/error, sense valorar que la salut era el primer. Altrament el ciutadà no ho hauria entès en perjudici del suposat "economicisme" dels economistes. Quan ja s'ha conegut el mecanisme de

transmissió del virus, les transaccions ja són possibles. En aquest balanç es troba la virtut.

La COVID deixa a Espanya, fins ara, al voltant de noranta mil morts. Diversos càlculs efectuats des del Centre de Recerca en Economia de la Salut (CRES-UPF) amb investigadors del Max Planck computen per a cada difunt, amb les dades reals disponibles, uns 11 anys de vida prematurament perduts, en termes mitjans, propers a un milió d'anys; 6 vegades els decessos d'una grip normal i 7 vegades les morts per accidents de trànsit d'un any¹. Si afegíssim l'excés de mortalitat no atribuït per diagnòstic a la COVID, computaríem un total potser superior als cent mil morts. Si optéssim per valorar la mort directament segons l'anomenat "valor estadístic de la vida", d'acord amb els càlculs fets per a Espanya, que el fixen en 2 milions d'euros (menys d'una cinquena part de la vida "estadística" dels americans!), suposaria, per les defuncions indicades, unes pèrdues de valor de dos-cents mil milions d'euros.

Si volguéssim aproximar els costos de la pandèmia (no les pèrdues per morts, sinó pel cost assumit per a les evitades), caldria comptar els costos sanitaris directes (EPI, rastrejadors, tests, tractaments hospitalaris, visites d'atenció primària, efectes sobre

¹ Un estudi recent per als EUA de Larry Summers i David Cutler l'han xifrat en l'equivalent al 90% del PIB de tot un any.

la salut mental, i també els danys col·laterals provocats en els pacients no tractats o infradiagnosticats...), més els costos no sanitaris directes (a escoles, residències...) i als quals caldria afegir els costos globals (pèrdua de productivitat, 15% de PIB destruït i les morts prematures esmentades). L'equivalent a la xifra dels EUA aquí no la coneixem. Sabem, això sí, els costos fiscals (més despeses menys ingressos), reflectits en un increment addicional del dèficit, per un import d'uns cinquanta mil milions, aproximadament. Les morts projectades en l'estudi ja esmentat —a l'entorn de quatre-centes cinquanta mil defuncions addicionals s'haurien produït en absència d'intervenció sanitària— serien així computables com a beneficis de la intervenció. Aquestes xifres, tan astronòmiques com espúries, multiplicades pels paràmetres anteriors aproximen la magnitud del valor de les actuacions correctives fetes.

Unes poques coses clares que hem après de la crisi

Les avaluacions econòmiques que han analitzat aquestes estratègies suggereixen que els seus costos es compensen sobrerament amb els seus beneficis. Estudiant el cas dels EUA, Cutler i Summers (2020) van estimar que els seus retorns eren aproximadament trenta vegades el seu el cost. Atkeson *et al.* (2020) estimen la relació benefici-cost en el rang entre 2 i 15. Mitjançant una aproximació molt més similar als esquemes convencionals de l'avaluació econòmica de les intervencions sanitàries per a Espanya, González López-Valcárcel i Vallejo-Torres (2021) proporcionen una aproximació de la relació cost-benefici d'entre 7 i 19 vegades, d'una estratègia selectiva (que identifica una taxa de positius del 10%): rastreig i tractament de persones amb símptomes, contactes de casos identificats, treballadors de la salut, persones que viuen en residències per a jubilats o ancians, o en zones locals amb alta prevalença. Certament, la despesa en la vacunació ha estat la millor intervenció de política econòmica!

Una idea certa que s'intueix és la importància de l'*stand still*, d'haver-se mantingut o aguantar l'economia sense major destrucció del teixit productiu. Ja que, sens dubte, en la remuntada la demanda havia d'emergir des d'una taxa d'estalvi molt alta i d'una població que té moltes "ganes" de tornar a la normalitat. Altra ment, no haver aguantat la planta productiva ara faria que l'impacte en importacions per satisfer la demanda interna fos elevadíssima, ensorrant per la via comercial encara més la nostra economia. Convenia tenir clar, doncs, que el *lock down* dels confinaments mai no havia de generar l'abatiment, *knock down*, del teixit i la planta productiva.

En qualsevol cas, els canvis patits han impactat en la desigualtat (i) de renda, encara que de moment poc, a la vista de l'efectivitat de les transferències, si bé a les darreres onades d'ERTO la cobertura va a la baixa; (ii) de benestar psicosocial, a la vista dels efectes dels que no han pogut resoldre els confinaments tan bé com altres que comptaven amb més possibilitats; també en pèrdues d'ocupació respecte de la flexibilitat del treball a distància, i (iii) de salut, encara que, de nou, poc identificable de moment.

El sistema públic ha respost a la demanda de totes les capes socials per igual, i l'oferta privada no ha tingut efectes significatius, més enllà d'alguns diagnòstics primerencs, si bé ha fet poruc el sistema públic en favor de l'assegurament privat; (iv) en educació els efectes apareixeran en el temps amb certesa, en resultats i no tant en recursos, sobretot per la diferent possibilitat d'acompanyament de les famílies en les absències que per diferències en accés material que la situació ha causat, i finalment (v) en cohesió social, havent emergit evidències de qui pot, seguint normes, sentir-se segur i qui no.

Dit això, el manteniment de la infrapressupostació sanitària (no la pandèmia en si mateixa) no atura d'augmentar l'assegurança sanitària privada, amb els pros i contres que això comporta.

El món econòmic d'ahir i el món que ve

El coronavirus ens força així a tots a una cura d'humilitat. En un temps en què la ciència es mostra disposada a fer perenne la humanitat, amb biogenètica, medicina hiperpersonalitzada i medicaments antienvelliment, vet aquí que la pandèmia ens emmira en les debilitats en què ens movem. Suposadament transmesa des de la misèria dels mercats, d'abastiments de menjar de pobre, el virus ho ha anat contaminant tot; també la butxaca dels rics totpoderosos que mostren així fragilitat. Torna la por, la mort ens iguala, i no per l'eternitat promesa, sinó pel contagi avui de qui pensava que era poc més que una grip. I les variants dels virus sobrevoien un futur incert.

La munió personal, el negoci, es trenca amb la por del veí, del client, de la proximitat, de l'abraçada i de l'encaixada. Ens hem refugiat contra aquesta situació a la xarxa digital des de l'aïllament, però des d'un soroll que no ens deixa tranquils, sinó més aviat el contrari, on el que s'escriu no té rostre i tendeix a rebre igual fiabilitat. La dicotomia esdevé total en les sectes en què cadascú s'empara. Globalitzadors, autàrquics, animalistes, vegans o *hooligans* dels supercracs de tota mena. Això fa que molts ens agrupem a les zones de confort que ens ofereixen els "nostres", els

propis. I mentrestant s'observen les morts de la desesperació. Absents de referents fiables, desconfiem: els qui donen la cara des de posicions polítiques són els primers sospitosos de manca de veritat, per ser beneficiaris de la realitat que poden amagar, mentre part de la intel·lectualitat s'ha vist perduda intentant traduir el que observa des dels cànons d'interpretació coneguda.

Tot fa pensar que l'economia s'està recuperant decididament. Però sanejar el llast generat serà cruel. Els problemes venen per la via indirecta, ja que qui ha assumit la tasca de rescatar-nos és la Unió Europea. L'encara major nivell d'endeutament deixarà en tot cas els comptes públics molt tocats. En l'anàlisi econòmica haurem de debatre de nou, a dies vista, la gestió del deute públic, la consolidació fiscal, en un moment d'interessos baixos però incerts en la remuntada inflacionària. Tornarem a discutir retallades pressupostàries. El valor dels sectors de protecció social i els aplaudiments als professionals possiblement entraran als llimbs. Més desencant entre el dit i el fet.

El Gran germà ens vigilarà encara més individualment. Les *apps* ens seran facilitades suposadament "per a la nostra conveniència"; duran aparellades dades que en part seran de salut individual, pública, mediambiental, de qualitat de vida... i de ves a saber què més. Aquí rauran els veritables perills. Això permetrà a les democràcies menys consolidades cometre abusos autoritaris contra la llibertat individual.

Sense intervencions de política pública intel·ligents, la desigualtat social es pot fer encara més gran. Certament, tots hem hagut de passar, amb la pandèmia, per un filtre similar, però el culte personal a ser diferent es tornarà a associar a qui més pot gastar en prevenir, ja sigui en seguretat o en aquells certs o falsos artefactes que apareixeran. La solidaritat haurà durat el que ha durat el confinament. La por de l'altre i la cura d'un mateix reapareixeran. Les polítiques públiques de control ho faciliten: cribratges, identificadors, portes separades, circuits diferents segons ens hagi marcat o no el virus.

Els liberals antiimpostos tindran menys arguments. No es poden tenir xarxes de protecció social de primera amb una pressió fiscal de segona divisió. Això farà desbarrar, però, els radicals i assimilats per la falta de seny en autolimitar el propi argument, i mantindran allò de "més impostos", però "que els paguin els altres". Es revaloritzarà durant un temps la importància de tenir bones institucions que funcionin, professionals públics amb motivació intrínseca (l'extrínseca, els diners, no millorarà), la rellevància de formar

bons analistes en la gestió pública i en l'avaluació adequada de les decisions a prendre fora del mercat. Ja veurem quant dura aquest reconeixement i en què es tradueix.

La globalització provocarà més resistències; serem possiblement refractaris a moure'ns tant i sospitarem dels forans, ja no diguem dels immigrants pobres, per allò de "ves a saber quin virus ens poden infectar". La cohesió social patirà. Políticament els partits extremaran posicions entre "estat" i "mercat", sense atendre "quin estat" i "quins mercats". Funcionant més per reclams que per polítiques basades en l'evidència, la polarització augmentarà. Les xarxes ens hauran ajudat a protegir-nos, a autoafirmar-nos amb "els nostres" des dels nostres propis prejudicis, clústers psicològics o zones de confort ("entre els nostres ens sentim millor"); però això ens haurà polaritzat més. En tot cas, el benefici addicional amb què valorarem gaudir d'una bona qualitat de vida farà un salt majúscul quan el malson hagi acabat. La COVID-19 serà declarada, "a la llsen", "l'enemic del poble". Però el *business as usual* serà encara més perillós: continuarà infectant i minant el futur de la humanitat.

Aquest monogràfic, que ha liderat el professor Joan Gil, de la Universitat de Barcelona, entra en l'anàlisi de les fonts i els efectes sobre la desigualtat social d'algunes de les experiències viscudes. A ell, la *Revista* li agraeix el seu temps i suport. I als autors, per la sensibilitat que mostren en vehicular, en camins d'anada i tornada, la interacció entre l'economia i la societat, i que han ajudat a inspirar aquest cop llarg espai de reflexió de qui subscriu. ■

Referències bibliogràfiques

Cutler, D. M. i Summers, L. H. (2020). "The COVID-19 Pandemic and the \$16 Trillion Virus". *JAMA*, 324(15), 1495. <https://doi.org/10.1001/jama.2020.19759>.

Atkeson, A., Droste, M., Mina, M. J. i Stock, J. H. (2020). "Economic Benefits of COVID-19 Screening Tests". *MedRxiv*.

López-Casasnovas, G. i Pifarré i Arolas, H. "Healthcare systems: organization and response to COVID-19 with a focus on Spain". *Forum for Social Economics*, Maig 2021 DOI: 10.1080/07360932.2021.1915835.

González López-Valcárcel, B. i Vallejo-Torres, L. "The costs of COVID-19 and the cost-effectiveness of testing." *Applied Economic Analysis* (2021).

Pifarré i Arolas, H., Acosta, E., Lopez Casasnovas, G., Lo, A., Nicodemo, C., Riffe, T. i Myrskylä, M. "Years of life lost to COVID-19 in 81 countries", *Scientific Reports*, 11 d'abril de 2021.